

dr hab. Ewa Zajdler, prof. UJ
Wydział Filologiczny
Instytut Orientalistyczny
Zakład Japonistyki i Sinologii UJ

RECENZJA

dorobku naukowego dr Haliny Wasilewskiej, starszego wykładowcy
w Katedrze Orientalistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
oraz jej rozprawy habilitacyjnej
*Adaptacje i metamorfozy –
znaki chińskie w wybranych sinograficznych systemach pisma Azji Wschodniej*

Uwagi wstępne:

Dziekanat Wydziału Neofilologii UAM w Poznaniu dostarczył autorce recenzji niezbędne dokumenty i publikacje Habilitantki pozwalające rzetelnie ocenić jej dorobek naukowy. Przekazano:

- pismo Pani Dziekan Wydziału Neofilologii UAM, Prof. UAM dr hab. Aldony Sopaty, w sprawie powołania przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów komisji habilitacyjnej oraz powołania w charakterze recenzenta w skład przedmiotowej komisji
- pismo Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów w sprawie powołania komisji habilitacyjnej
- wniosek pani dr Haliny Wasilewskiej do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego
- autoreferat
- wykaz opublikowanych prac naukowych i informacje ilościowe o dorobku naukowym (załącznik nr 4)
- publikację wchodzącą w skład osiągnięcia naukowego: monografia pt.: *Adaptacje i metamorfozy – znaki chińskie w wybranych sinograficznych systemach pisma Azji Wschodniej*
- wybrane publikacje (6 artykułów spośród opublikowanych 11 i jedna dwutomowa monografia A1-A11, M1).

Recenzentka podejmuje się oceny dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej Habilitantki w zakresie uprawianej przez siebie dziedziny – orientalistyki i językoznawstwa sinologicznego.

Charakterystyka drogi naukowej Habilitantki

Dr Halina Wasilewska ukończyła studia sinologiczne na UAM w Poznaniu z tytułem magistra w 1993 roku (tytuł pracy dyplomowej: *Geneza, rozmieszczenie i sytuacja językowa mniejszości Hui w Chinach*). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa uzyskała w 2003 roku na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Unity and Diversity – Traditional Yi writing system and Its Multiple Representations* (promotor: prof. dr hab. Alfred F. Majewicz), także na UAM w Poznaniu. Jest zatrudniona na Uniwersytecie im.

Adama Mickiewicza od 1992 roku. Od 2006 roku jest członkiem Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego.

Zanim przejdę do zasadniczej dla niniejszej recenzji oceny monografii stanowiącej główne osiągnięcie naukowe, chcę wskazać na niezmiernie istotny, czasochłonny i pracochłonny etap budowania przez Habilitantkę zaplecza wiedzy i warsztatu etnolingwisty. Bez niego niemożliwa byłaby tak wnikliwa analiza obszernego materiału językowego w zakresie pisma przedstawiona w docelowej monografii habilitacyjnej. Wśród badanych przez Habilitantkę i przedstawionych w publikacjach zagadnień dominują pytania badawcze związane z pismem, specyficznym dla kręgu języków pozostających pod wpływem cywilizacji chińskiej kodem zewnętrznym, nośnikiem komunikatu werbalnego, ale przede wszystkim świadkiem dziejów regionu. Przygodę z etnolingwistyką dr Halina Wasilewska rozpoczęła poznając bliżej kulturowy krąg Huiów, ludności muzułmańskiej zamieszkującej Chiny. *Etnogeneza, rozmieszczenie i sytuacja językowa mniejszości Hui w Chinach* (1994) to pierwsza Jej publikacja. Dalej, pochylając się nad tradycyjnym pismem yi używanym przez mniejszość etniczną Yi i jej podgrupę Nuosu, podjęła problematykę związaną ze zróżnicowaniem regionalnym tego pisma i zależnością wariantów graficznych od zmiennych wyznaczonych przez język. Różnorodność i klasyfikacja graficznych wariantów w ramach wspólnego systemu pisma, zasady ortografii w rytualnych manuskryptach i w tekstach inskrypcji kamiennych, konwencje ortograficzne porównane w tekstach inskrypcji i tekstach manuskryptów i inne pokrewne zagadnienia pojawiały się w Jej wystąpieniach konferencyjnych i publikacjach. Szczegółowy opis systemów graficznych, cech wspólnych i różnic, a także zgromadzony materiał językowy był tak obszerny, że ukazał się w dwóch tomach. W ten sposób w 2014 roku, stanowiąca wcześniej podstawę przewodu doktorskiego, opublikowana została monografia *Unity and Diversity. Traditional Yi Writing System and Its Multiple Representations Unity and Diversity, A Study* (vol.1.) oraz *Traditional Yi Writing System and Its Multiple Representations. Research Data Supplement* (vol.2.). Kolejne publikacje pozostające w kręgu badań nad zapisem języka mniejszości yi, znakami chińskimi i zapisem języka koreańskiego wzbogaciły dorobek Habilitantki w okresie 2003-2016 (tytuły artykułów zostaną podane niżej).

Ocena podstawowego osiągnięcia naukowego

Główne osiągnięcie naukowe przedłożone przez dr Wasilewską do oceny w procedurze habilitacyjnej nosi tytuł *Adaptacje i metamorfozy – znaki chińskie w wybranych*

sinograficznych systemach pisma Azji Wschodniej (Poznań 2019, Wydawnictwo PTPN. ISBN: 978-83-7654-420-5). Monografia ta liczy 481 stron i składa się z dziewięciu rozdziałów. Praca opatrzona jest *Wstępem* i *Zakończeniem*, *Tablicą chronologiczną dynastii w historii Chin do upadku cesarstwa*, *Aneks* z 19 ilustracjami stanowiącymi próbkę zapisu omawianych rodzajów / źródeł pisma z adekwatnym opisem, *Bibliografią*, *Indeksem* oraz streszczeniem w języku angielskim. Choć to oczywiste dla pracy badawczej, uwagę zwraca niezmiernie staranne opracowanie wykazów ilustracji, tych w treści pracy oraz zawartych w aneksie, tabel i map. Dla tak złożonej dysertacji, bogatej w materiał językowy / graficzny i w odniesienia regionalne w czasie i przestrzeni zachowanie porządku i przejrzystości przekazu jest niezmiernie istotne.

Habilitantka, jako sinolog i językoznawca, słusznie wychodzi od nakreślenia kulturowej, wręcz cywilizacyjnej siły oddziaływania myśli chińskiej w regionie. Nie odbierając niczego prymatowi pisma i spuściznie słowa pisanego w tradycji Chin, wyraźnie rozdziela zachodni aksjomat nadrzędności języka nad jego kodem zewnętrznym od chińskiej koncepcji znaku graficznego identyfikowanego ze znakiem językowym. W szerokim spektrum zagadnień notacji języków „wschodnioazjatyckiego kręgu cywilizacji pisma chińskiego” koncentruje się na analizie sinograficznych systemów zapisu. Szczegółowo omawia procesy i etapy adaptacji, którym podlegały. Konfrontuje różnorodność formy graficznej i odpowiedniość notacji z językiem, do którego były przystosowane.

Punktem wyjścia analizy (w R.1) jest, zgodnie z oczekiwaniem, typologiczny opis języka chińskiego, dla którego monosylabiczność jednostek leksykalnych (zgadzamy się, że współcześnie względna, a jednak wpisująca się w składnię wewnątrzwyrazową) znajduje swoje odbicie w morfemo-sylabicznym zapisie języka. Na monografię składają się zatem: otwierając ją Rozdział 1. *Pismo chińskie jako system źródłowy dla sinograficznych systemów notacji*, Rozdział 2. *Wietnamskie pismo chữ nôm*, Rozdział 3. *Tradycyjne pismo zhuang*, Rozdział 4. *System pisma japońskiego*, Rozdział 5. *Tradycja zapisu języka koreańskiego znakami pisma chińskiego*, Rozdział 6. *Kitańskie pismo wielkich znaków*, Rozdział 7. *Kitańskie pismo małych znaków*, Rozdział 8. *Pismo dzurdzeńskie* oraz, analityczny i przekrojowo omawiający zjawisko adaptacji zapisu, Rozdział 9. *Metamorfozy i adaptacje formy zewnętrznej i wewnętrznej pisma chińskiego w systemach sinograficznych*. Ich wspólnym mianownikiem jest zapis odrębnych, niespokrewnionych języków regionu, w pewnym zakresie (niektórych) typologicznie podobnych do języków chińskich, w różny sposób odwołujących się do grafemów chińskich. Poszczególne tradycje zapisu przywołane są w tytułach rozdziałów pracy (R.2-8), a omówione

rozdzielnie, ujawniają te cechy, komponenty, rodzaj pisma czy etapy jego ewolucji, które w jakimkolwiek aspekcie znalazły swój wydzźwięk w procesie adaptacji, zapożyczenia czy odwoływania się do koncepcji graficznej w zakresie semantyki lub/i fonetyki języka docelowego. Każdy z siedmiu kluczowych rozdziałów stanowi sam w sobie integralną całość zamkniętą w klamrę *Wprowadzenia* i *Podsumowania*. Odbiorca znajduje w nich systemowy / typologiczny opis języka i jego notacji, szczegółowo przeanalizowane metody adaptacji znaków pisma chińskiego do danego systemu zapisu (zasadniczy cel omawianej pracy) oraz szereg uporządkowanych i rzetelnie omówionych zagadnień na styku języka i jego podsystemów z kodem notacji. Zagadnienia te, przedstawione w relacji do procesu wyłaniania się spójnego, zewnętrznego wobec języka systemu, potwierdzają złożony mechanizm kodowania języka w zapisie, tym ciekawszy, że w procesie adaptacji sięgający tu po doświadczenie użytkowników języka i pisma ukonstytuowanego i bezsprzecznie zakorzenionego w cywilizacji chińskiej. Rozdział 9. szczegółowo konfrontuje wymagania wynikające z języka z ograniczeniami wynikającymi z form graficznych, systematyzuje procesy adaptacji zapisu wzdłuż continuum zachowania źródłowej formy graficznej, wskazując jednocześnie na ich zróżnicowanie w notacjach wynikające z uwarunkowań językowych (czynniki semantyczne, fonetyczne, gramatyczne).

Z rozdziałów 2-8 wyłaniają się trzy grupy notacji. Wietnamskie pismo *chữ nôm* i tradycyjne pismo zhuang w miarę bezpośrednio odwołują się do zapisu znakami pisma chińskiego. Sinogramy wpisują się w standardowe znaki chińskie, gdy zachowują ich źródłowy charakter, a te wzorujące się na nich, a nieistniejące w języku chińskim, zachowują z reguły formalne cechy pisma chińskiego. Do drugiej grupy Autorka przypisuje współczesne pismo japońskie i koreańskie (w Korei Południowej), przy doprecyzowaniu uwarunkowań historycznych, stosowanych podsystemów zapisu, etymologii i funkcji grafemu czy tych, wynikających ze współlistnienia sinogramów źródłowych i własnych. Obok znaków bezpośrednio zapożyczonych z pisma chińskiego, w ich zasobach są zgodne pod względem zewnętrznej formy liczne sinogramy własne. Co więcej, w zapisie obu języków oba rodzaje sinogramów występują równoległe z alfabetami o zróżnicowanej etymologii grafii i zastosowaniu. Trzecia wyłoniona grupa to pisma kitańskie wielkich i małych znaków oraz pismo dzurdzeńskie. To systemy zapisu pozostające pod wpływem pisma chińskiego, które w tym wypadku miało jednak charakter inspirujący zarówno w zakresie bliższym sinogramom źródłowym, gdy te ulegały przekształceniom, jak i odległym, wobec własnych form zapisu

jedynie wzorowanego na formalnych / konstrukcyjnych / graficznych cechach pisma chińskiego.

Poddana tu ocenie rozprawa habilitacyjna pt.: *Adaptacje i metamorfozy – znaki chińskie w wybranych sinograficznych systemach pisma Azji Wschodniej* jest dojrzałym dziełem naukowym uchylającym, w usystematyzowany sposób, rąbka tajemnicy notacji języków wschodnioazjatyckiego kręgu kulturowego i oddziaływania pisma chińskiego. Autorka, swoją analizą siedmiu systemów pism sinograficznych, wyznaczyła linie przecięcia płaszczyzn języka (także w perspektywie diachronicznej) i płaszczyzny kodowania treści (na poziomie leksykalnym i gramatycznym) w systemie zapisu. Wysoka wartość naukowa omawianej publikacji wynika z obszerności zebranego i poddanego badaniu materiału językowego i zabytków piśmiennictwa, rzetelności analizy i dbałości o jej czytelną prezentację. Nawet errata jest potwierdzeniem podjętych prób dopracowywania drobnych usterek (na marginesie jedynie dodam, że w nazwisku pana profesora Kamila Zeidlera wkradła się literówka zarówno w bibliografii w monografii jak i w załączniku 4.). Oceniana rozprawa habilitacyjna jest znacznym wkładem w polską orientalistykę, i choć zakotwiczona w chińskich grafemach, wyraźnie wykracza poza ramy pracy sinologicznej. W tym świetle Habilitantka jawi się jako dojrzały badacz, osoba samodzielna, dociekliwa, z ogromną wiedzą w zakresie swoich etnolingwistycznych i językoznawczych zainteresowań Wschodem. Uzupełnieniem głównego osiągnięcia naukowego jest bogaty dorobek naukowy Habilitantki i Jej zaangażowanie w pracę akademicką.

Dorobek naukowy Habilitantki

Dr Wasilewska opublikowała po uzyskaniu doktoratu (2003) dwutomową monografię *Unity and Diversity – the Yi Traditional Writing System and Its Multiple Representations. A Study*. i *Unity and Diversity – the Yi Traditional Writing System and Its Multiple Representations. Research Data Supplement* (2014), oraz 11 artykułów naukowych.

Omówiona na początku niniejszej recenzji etnolingwistyczna praca jest poważnym wkładem do dorobku naukowego Habilitantki i, w znaczeniu metodologicznym, przyczynkiem do kolejnych etapów pracy naukowej. W ten sam warsztat etnolingwisty wpisuje się dziewięć artykułów dotyczących zagadnień związanych głównie z pismem mniejszości yi, ale także ze znakami chińskimi i zapisem języka koreańskiego (o czym wyżej pisałam). Oto ich tytuły: *The perspectives of unification of the Yi writing* (2003), *The script varieties of the traditional Yi writing* (2005), *On the Relationship between Traditional Yi Writing and Chinese characters*

(2009), *Pismo Nuosu Yi z Liangshanu - największy sylabariusz świata* (2010), *Hancha – tradycja zapisu języka koreańskiego znakami Chińskimi* (2012), *Orthography of traditional Yi writing. Conventions of sign use in the ritual scriptures of the Yi* (2012), *Adaptacje i inspiracje – Pismo chińskie w zapisie niechińskich języków Azji Wschodniej* (2013), *Ritual manuscripts of the Yi in China – the case study of the Nuosu Yi* (2015) oraz *Orthography of the stone inscriptions in Yi from Wuding County in Yunnan province* (2016). Kolejne dwa artykuły dotyczą zagadnień społecznych: *W poszukiwaniu idealnego wroga – na tropach antyazjatyckich i antyislamskich fobii w kulturze Zachodu* (2014) i *Życie seksualne Chin w teorii i praktyce* (2017). Do całości dorobku naukowego Habilitantki należy także dodać jedną recenzję książki Gao Fayuana (red.) z 2001. i cztery przekłady specjalistyczne. Wcześniej, między 1995 a 2002 rokiem opublikowała, wspomnianą już wyżej, książkę o mniejszości ludności Hui i sześć artykułów (w zakresie pisma i etnolingwistyki).

Inne obszary działalności Habilitantki

Dr Halina Wasilewska jest zaangażowana w życiu naukowe i popularyzowanie nauki. Uczestniczyła czynnie w dwunastu konferencjach krajowych i zagranicznych, była współorganizatorem jednej z nich. Podkreślić należy Jej wieloletnią działalność dydaktyczną i organizacyjną na rzecz Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Instytutu Orientalistycznego, docenioną przez Rektora UAM (Indywidualna nagroda III stopnia Rektora UAM za osiągnięcia dydaktyczne, 2014, Stypendium naukowe Rektora UAM za wybitne osiągnięcia naukowe i zaangażowanie w pracę UAM, 2015 oraz roczne wynagrodzenie motywacyjne za szczególne osiągnięcia naukowe i organizacyjne Rektora UAM, 2015). Pełniła funkcję pełnomocnika dziekana ds. studenckich w Katedrze Orientalistyki, była m.in. członkiem Rady Programowej dla kierunku filologia, specjalność filologia angielsko-chińska, członkiem Komisji ds. uznawalności kształcenia na innych uczelniach w Katedrze Orientalistyki UAM czy komisji rekrutacyjnej.

Habilitantka prowadziła szereg zajęć dydaktycznych z przedmiotów językowych (w tym pismo chińskie, lektura tekstów czy wstęp do przekładu) i seminaryjnych (seminarium licencjackie, seminarium magisterskie, proseminarium). Była promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej (2016-2019) pani dr Hanny Kupś, promotorem 15 prac magisterskich i 47 licencjackich. Potwierdza to Jej zaangażowanie w dydaktykę akademicką. Wiedza z zakresu grafemiki i wiele lat doświadczenia w nauczaniu języka i pisma pozwoliły dr Wasilewskiej wypracować własne metody nauczania znaków chińskich. Jest doświadczonym nauczycielem

akademickim, dydaktykiem, który promuje język i kulturę Wschodu przez liczne prelekcje i wykłady popularyzujące wiedzę.

Wnioski końcowe

W dorobku dr Wasilewskiej widać wyraźną fascynację etnolingwistyką. W ten nurt wpisuje się także recenzowana tu jako główne osiągnięcie naukowe rozprawa habilitacyjna. Habilitantka podjęła się w tej pracy porównania systemów zapisu języków wschodnioazjatyckich, analizując ich sinograficzny charakter oraz stopień / sposób wykorzystania chińskich grafemów i ich komponentów jako źródłowych w notacji siedmiu języków stanowiących podstawę analizy. Zarówno w tej monografii, jak i w całym obszernym dorobku naukowym, wykazała się doskonałym warsztatem badawczym etnolingwisty, językoznawcy i sinologa.

Podsumowując ocenę dorobku naukowego dr Haliny Wasilewskiej stwierdzam, że Kandydatka wniosła znaczący wkład w rozwój badań nad językami wschodnioazjatyckimi. Biorąc zatem pod uwagę bardzo wysoko ocenioną monografię habilitacyjną i wcześniejsze publikacje, dydaktykę oraz działania na rzecz uczelni stwierdzam, że **Kandydatka spełnia warunki stawiane osobie ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego. Wnoszę o dopuszczenie dr Haliny Wasilewskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.**

Z poważaniem,

dr hab. Ewa Zajdler, prof. UJ

Kraków, 19. 05.2020 r.

